

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Стоянка Тодорова Кендерова

във връзка с провеждане на конкурс за академичната длъжност професор по професионално направление 2.1. Филология (Османски език и литература), обявен в ДВ, бр. 62 от 01.08.2017 г.,

съгласно Заповед N РД 38-585 от 19.09.2017 г. на

проф. д-р Анастас Герджиков, Ректор на СУ „Св. Климент Охридски“

Единствен кандидат по обявения конкурс е д-р Ирина Николаева Саръиванова, доцент в катедра „Тюркология и алтаистика“ и неин ръководител (Център за източни езици и култури, Факултет Класически и нови филологии към СУ „Св. Климент Охридски“). На членовете на журито са предоставени всички необходими документи, посочени в заявлението ѝ до Ректора на СУ за допускане до участие, както и научните трудове по конкурса.

Досегашната образователна и научна кариера на кандидатката е тясно свързана с катедрата по „Тюркология и алтаистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. През 1997 г. Ирина Саръиванова завършва образователна степен „магистър“ по специалност „Тюркология“ с втора специалност „Английска филология“. Следващата година е назначена като щатен преподавател, а през 2004 г. като старши асистент в същата катедра. Две години по-късно вече е главен асистент. През периода 2007-2008 г. гл. ас. Саръиванова продължава образованието си като докторант на самостоятелна подготовка към СУ „Св. Климент Охридски“, който успешно защитава през 2009 г. и получава образователната и научна степен „доктор“. Тема на дисертационния ѝ труд са турските народни песни в ръкописните бележници, т.нар. „*джьонк дефтери*“. Това до голяма степен предопределя и интереса на колегата Саръиванова към турската художествена литература. Именно в областта на османски език и литература през 2013 г. тя успешно се явява на конкурс за академичната длъжност „доцент“, който спечелва. Три години по-късно (през 2016 г.) става и ръководител на катедра „Тюркология и алтаистика“. Успоредно с така отразеното научното израстване, кариерата ѝ включва ръководство на магистърски програми; тя е председател на Комисията за държавен

изпит на специалност Тюркология, председател на Комисията за защита на дипломни работи в същата катедра, член на Комисията по избора на Общото събрание на ФКНФ и член на ФС. Ще отбележа също така, че доц. Саръиванова бе главното лице, което състави програмата за следдипломна квалификация по османистика за студенти от Република Македония, което е престиж не само за Катедрата, но и за Университета.

Общият списък на научните публикации на доц. д-р Ирина Саръиванова включва три самостоятелни книги, издадени през периода 2013-2017 г., 16 статии и доклади от научни форуми, три рецензии, два научни и пет художествени превода от турски на български език. За настоящия конкурс тя се явява с **учебник по османски език, монографично изследване върху старата турска литература, шест научни статии и един художествен превод**. С така представената научна продукция, с лекционните си курсове по османски език, стара турска литература, странознание и фолклор, а така също и с упражненията на ниво Бакалавърска степен в специалност „Тюркология“, доц. д-р Саръиванова **покрива изискванията на СУ за кандидатстване за** получаване на академичната длъжност професор.

Висока оценка заслужава учебникът **„Граматичен минимум по османски език“** (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2015, 182 стр.). Това не е първият учебник по османски език, издаден на български. Моето поколение изучава османски език по помагалото „Османско-турски текстове“ на уважавания преподавател Гълъб Гълъбов (София, 1965), в който е обърнато главно внимание на писмената система на османския книжовен език, на падежни и словообразователни наставки. Трудът на доц. Саръиванова е много по-пространен; той включва най-важните при навлизането в „дебрите“ на османския език въпроси и представя османската граматика по един нов, съответстващ на съвременните изисквания на преподаване на чужд език начин. Основният граматически материал, необходим за начално овладяване на езика, включва: Писменост, Фонетична система, Съществително име, към което са разгледани падежите и притежателните форми, Числително име, Прилагателно име, Глагол и основни времена, Деепричастие и Причастие. Отделно са представени Определителни и неопределителни именни словосъчетания, афикси, форми за възможност и невъзможност и Условно наклонение. Учебникът е написан много разбираемо, като всички примери са дадени на ясна и четливо изписана арабица, транскрибирани са на съвременен турски език и преводени на български. Много ценни и полезни са предложените като Приложения в края на учебника таблици с включени най-важните

за усвояване именни и глаголни форми. Добре усвоилият неговото съдържание ще може успешно да се справи с печатан текст от художествената литература или от османската преса от края на XIX – началото на XX век. Учебникът вече се ползва от студентите в Трети курс, както и от специализантите по османистика от Република Македония, което определя и неговата актуалност. Той ще бъде от голяма полза и за младите колеги, които желаят да се посветят на османистиката, но не са завършили специалност Туркология.

Както отбелязах по-напред, още от първите години на своята научна и преподавателска дейност колегата Саръиванова проявява специален **интерес и към османската литература**, като този свой интерес тя поддържа неотменно. Ако проследим и анализираме в хронологичен аспект нейната продукция, ще установим израстването ѝ като изследовател и, което е много важно, ориентирането ѝ към възлови за турската литература въпроси, които са от съществено значение за по-доброто усвояване на материала от страна на студентите.

Вторият труд, с който доц. Саръиванова се явява на конкурса, е подготвената изцяло на турски език монография **„Eski Türk Edebiyatının Yeni Hali”** (Sofya: **Avangard Prima, 2017, 246 p.**) или, в превод на български език, „Новото/Съвременното състояние на старата турска литература“. В просторната анотация на български език турското заглавие е преведено като „Съвременен поглед върху старата турска литература“, което изразява и основната идея на авторката. Налице е обаче известно несъответствие между този превод и заглавието на турски език, дадено в самата книга. Заслужава си при едно ново и вероятно разширено издание на изследването да се помисли за по-приемливо на целите турско заглавие (например, “Eski Türk Edebiyatına Yeni Bir Bakış”).

Монографията е разделена на **две основни части**. В първата част (стр. 24-97) са представени трите основни вида в развитието на старата турска литература: **Класическа** (*Сарайска* или *Диванска*) **литература**, присъща на високия пласт от османското общество, характеризираща се със специфичните сборници – *дивани*, и създадена под влияние на арабската и персийска литература; **Народна литература**, носеща в себе си белезите на анонимната народна литература, развила се още в доислямския период, но и включваща творбите на представителите на *ашъкско-сазовска* поезия, и **Тасаввуф** (или *Текке*) **литература**, чието начало е поставено от

суфитските поети и която представя религиозно-мистичните произведения, създадени в суфитските обители. Подробно са представени основните поетични и прозаични форми на всяка една от тези литератури, както и историческите условия, при които възникват. Съществен принос на авторката в сравнение с някои от представителите на съвременната турска литература е заслуженото внимание, отделено на народната литература.

Във втората основна част на изследването е отразена приетата от авторката периодизация на старата турска литература, представена в два основни раздела: **А.** Турската литература преди исляма и **Б.** Ислямската турска литература, като основната разграничителна линия е свързана с приемането на исляма от тюркските племена. Първият раздел е по-кратък и обхваща два основни въпроса: Устна традиция и Писмени произведения. Много по-разгърнат е вторият раздел, който представя развитието на турската литература след приемането на исляма. Посочено е влиянието на арабския език, като език на новата религия и заедно с това създаването на специфични религиозни и научни трудове, навлизането на персийката поетична традиция, появата на нови жанрове. Този раздел включва три основни периода:

1. Ранен период. Първи ислямски произведения;
2. Създаване на турската литература в Анадола (XII-XIII век);
3. Турската литература през османския период, разделен на три: а/ Предкласически период (XIII – средата на XV век); б/ Класически период (средата на XV век – 1860 г.): Ранен Класически период (средата на XV век – 1600 г.); Среден Класически период (1600-1700) и Късен Класически период (1700-1800). Последният етап от развитието на Старата турска литература е определен като Следкласически (1800 – 1860).

Колегата Саръиванова приема по-скоро позицията на авторите на 4-томния труд „Türk Edebiyatı Tarihi“ (Istanbul, 2006), според които Късно Класическият период завършва през 1860 г. За разлика от тях, в монографията си “Histoire de la littérature turque” (Paris, 1968) Алесио Бомбачи определя периода на Танзиматските реформи (1839-1876) като начало на Модерната турска литература. Без да оспорвам виждането на доц. Саръиванова по този въпрос, бих искала да вметна, че едва ли литературните процеси спират/или започват през 1860 г., а и самата година не провокира специални исторически събития. По-правилно би било да се каже „до около първата четвърт на

Танзиматските реформи“. Позволявам си да направя тази препоръка, имайки предвид и основния подход на авторката, а именно да ни представя периодизацията на старата турска литература в съответствие и като резултат на обществените и културно-историческите процеси в Османската държава.

За всеки един от периодите са дадени най-важните представители, биографични данни за тях, както и основните им произведения. Така поднесеното изложение е в неразривна връзка с отразените в първия раздел основни литературни видове. Освен това пред студентите се разкрива възможността за разработване на курсови и дипломни работи, посветени на определен автор, на определен литературен вид или на период от историята на литературата. Самият факт, че монографията излиза на турски език, е доста отговорно и задължаващо. От една страна, тя дава широки познания за литературни процеси, заглавия на съчинения и термини на турски език. От друга страна, възможността монографията да бъде четена и ползвана не само от турските колеги-литературоведи, но и от европейските специалисти, е предизвикателство пред авторката.

Последната част от монографията включва подобрени текстове на представителите на старата турска литература (стр. 162-223). Използвани са изследвания на съвременни турски литературоведи. По този начин, освен в теоретически план, изследването има и практическа насоченост, т.е. тези текстове могат да бъдат четени и анализирани в евентуални часове по упражнения. Прави впечатление също така, че Библиографията е доста съвременна, което говори за отлично познаване на най-новите разработки в тази област.

Бих отбелязала също така, че три от шестте статии, приложени към Списъка на публикациите, имат също отношение към монографията. На първо място това е статията на турски език, публикувана в Сборника в памет на проф. Емил Боев, предмет на която е малко лично тефтерче, израз на народната литература с включените в него молитви, рецепти, *айяти* от Корана.

Статията за персийския словообразователен модел в диванската поезия от класическия период отразява влиянието на персийската литературна традиция върху класическата турска поезия, както и стремежа на османските поети да образуват нови конструкции за нуждите на османския език, които не са характерни за персийския език.

На трето място ще отбележа и публикуваната в Анкара статия върху един от представителите на *ашъкско-сазовската* поезия – Гевхери, творил през XVII век, в чието творчество основен акцент заемат любовта и красотата.

Изследванията на доц. Саръиванова показват широка библиографска осведоменост, което ѝ позволява да се съсредоточи върху все още недостатъчно разработени въпроси с оглед на по-пълното им представяне не само като принос в османистиката, но и от гледна точка на по-пълноценното им усвояване от страна на българските студенти. Нейното професионално и научно израстване протича тясно свързано с катедрата по „Тюркология и алтаистика“. С научната си продукция, лекционните курсове и ръководство на проекти тя се представя като изграден специалист по османска граматика и османска литература. По-нататъшното ѝ академично израстване е от голямо значение за формирането на настоящите и бъдещи кадри на тази катедра и допринася за престижа на българската османистика. Предвид на казаното дотук, приканвам членовете на уважаемото Научно жури да присъдят на доц. д-р Ирина Саръиванова академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.1. Филология (Османски език и литература).

Проф. д-р Стоянка Кендерова

София, 10.12.2017 г.